

قرض الحسنه از نظر اخبار

پدیدآورنده (ها) : حقانی، حسین

فلسفه و کلام :: نشریه درسهایی از مکتب اسلام :: خرداد ۱۳۶۷، سال ۲۸ - شماره ۲

صفحات : از ۴۸ تا ۵۴

آدرس ثابت : https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/53409

تاریخ دانلود : ۱۴۰۲/۱۱/۱۰

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائهٔ مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است.
به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه قوانین و مقررات استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

مقالات مرتبط

- شرط ضمان امین در فقه امامیه
- بررسی فقهی قرض اسکناس و تاثیر تورم بر آن
- قرض الحسنه و آثار اقتصادی آن
- حرمت مؤبد و مصادیق آن در حقوق ایران و مصر
- تاریخ ری و شخصیت حضرت عبدالعظیم الحسنی (ع)
- عقد قرض، عقدی عینی یا رضایی؟ با رویکرد به آرای حضرت امام خمینی
- عقد قرض
- دشت تهران در دوران اسلامی
- عقود امانی غیرمضمونه و مضمونه
- صندوق های قرض الحسنه؛ ارزیابی کارکرد در بازار پول و اعتبار کشور
- عبدالعزیز بن باز - عالم فقدته الأمة ۱۳۳۰ - ۱۴۲۰ ه
- حجیت علم قاضی

عناوین مشابه

- فقه سیاسی اسلام (۹): اصل لزوم حکومت از نظر اخبار
- گزارش کارشناسی درباره عملکرد صندوق قرض الحسنه حمایت از فرصت های شغلی
- ارزیابی عملکرد صنعت بانکداری با استفاده از روش تحلیل پوششی داده ها (DEA) (مورد مطالعه: شعب صندوق قرض الحسنه ولی عصر (عج) بابل)
- گزارشی از صندوق قرض الحسنه تعاونی صنفی
- گزارشی از صندوقهای قرض الحسنه
- اثرتسهیلات قرض الحسنه بر توزیع درآمد در ایران (با استفاده از شاخص سهم نسبی درآمدی دهک‌ها)
- ارزیابی اثر ارزش افزوده قرض الحسنه بر توزیع درآمد (با استفاده از داده های پانل بین استانی)
- دنیا و مال دنیا (۳): بررسی دوستی دنیا از نظر اخبار و روایات
- اعطای وام قرض الحسنه زندانیان ناشی از جرایم غیرعمدی
- بررسی وقف و امکان توسعه نظام قرض الحسنه (موسسه تامین مالی خرد) از طریق مال موقوفه

www.noormags.ir

حسین حقانی زنجانی

قرض الحسنه از نظر اخبار

در دنباله مسأله قرض از دیدگاه قرآن" باین مساله می رسیم که آیات متعددی در سوره های مختلف قرآن از جمله در سوره مائده / ۱۴ و حدید / ۱۸ـ بقره ۲۴۵ ـ مزمل / ۲۰ و... در حدود ۱۰ آیه برمی خوریم که با مختصر تفاوتی با یکدیگر همهٔ آنها دراهمیت قرض و فضیلت متفقند مثلا در سوره حدید آیه / ۸۸ می فرماید:

" اِنَّ الْمُصَّدِّقِینَ وَ الْمُصَّدِّقَاتِ وَ اَقْرَضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا یُضَاعَفُ لَهُمْ وَ لَهُمْ اَجْرٌ کَرِیمٌ"

" مردان و زنان انفاق کننده و آنها از این طریق به خدا قرض دهنده برای آنها مضاعف می شود و پاداش پر ارزشی دارند"

چنانکه ملاحظه می کنید این آیه ضمن بیان اهمیت و فضیلت قرض درگشایش مشکلات جامعه، اجر مضاعف و پاداش نیکوو با ارزش آنرا نیز بیان می کند منتهی کلمه کریم دراین آیه لطف دیگری دارد و آن اینکه خداوند در برابر قرض الحسنه، حسنه و اجر می دهد ولکن انتظاری در برابر این اجر و حسنه از بنده خود ندارد و معنای کریم نیز بهمین معنا دلالت دارد و آن نیز از لطف و زیبائی خالی نیست زیرا خداوند در برابر عمل نیکوئی که یک گناهکار انجام می دهد وبدیگری از مال خویش انفاق وقرض الحسنه می دهد پاداش می دهد که در مقابل این پاداش و اجر نیز هیچ انتظاری از بنده خود ندارد و بالاتر اینکه

www.noormags.ir

همه بندگان را بسوی این پاداش همراه با کرامت فرا می خواند آنجاکه می‌فرماید:
" مَن ذا الذی یُقرِضُ اللّه قَرضاً حَسناً فَیُضاعِفَهُ لَهُ" (بقره / ۲۴۵) "کیست آن کسی که بخدا قرض‌نیکوئی بدهد و خدا آنرا چندین برابر می کند (و به‌او باز می گرداند)

قرض الحسنه در قرآن در ردیف نماز و روزه

خدا درآیه دیگری عمل قرض الحسنه را در ردیف نماز و زکوه می آورد و می فرماید:
" اَقیمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّکوةَ وَ اقرِضوا اللّه قرضا حسنا (مزمل/ ۲۰) "نماز بپا دارید و زکوه بدهید و بخدا قرض دهید قرض‌نیکوئی"
از این آیه چند نکته دیگر نیز استفاده می شود:
اولا ــ اینکه خداوند قرض الحسنه را در دیف و سیاق نماز وروزه ذکرمی‌کند که خود این اهمیت فوق العاده عمل قرض را ثابت می کند.
و ثانیا میرساند که عمل بندگان تنها نماز و زکوه نیست بلکه قرض الحسنه دادن نیز لازمست سپس آنرا با کلمه" اقرضوا" بصیغهٔ امر آورده است گرچه‌امر در اینجا بمعنای فقهی خود یعنی وجوب قرض نیست و لکن بقدری این سنت الهی و این عمل مستحب اهمیت دارد که لازمست همواره شعار مسلمانان‌قرار گیرد و لازمست عمل مستحب قرض دادن شیوهٔ نیکوی هر مسلمانی باشد زیرا چه بسا بارواج این عمل درجامعه ای، جامعه ایده آل اسلامی بوجود آید.
شما خوانندگان، دیدگان خودرا به همه جوانب مختلف جامعه ها بیاندازید، تنها یک مورد را نبینید اگر همه مسلمین در همه جای دنیا در یک جامعه وسیع اسلامی درهمه شوون زندگی خود این عمل را معیار و ملاک خود قرار داده بمقدار وسعی که دارند بآن اقدام کنند آیا فقری و فاقه ای و بینوائی در آن جامعه پیدا می شود؟ آیا جامعه، دیگر به‌قطب ها و بدو قطب سرمایه دار و بینوا و فقیر تقسیم می گردد؟ آیا جامعه مسلمین در این صورت‌عزت پیدا نمی کند و نیاز آنها از بیگانگان که همیشه با استعمار و استثمار همراه است قطع نمی‌شود؟

www.noormags.ir

آیا فقری که بموجب کلام گهربار علی(ع) مرگ بحساب آمد (الفقر، الموت الاکبر) اگر از یک فرد یا خانواده و یا جامعه زایل شود این، سبب نمی گردد که خیلی از گناهان و گرفتاریها از قبیل سرقت و راهزنی و خیانت به امانت وغیراینها از جامعه رخت بربندد؟

و در آیه دیگری در سوره مائده/ ۱۲ با اسلوب دیگری اهمیت قرض دادن را چنین بیان می کند و می فرماید: " وَ اَقْرَضْتُمُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئاتِكُمْ " بخدا قرض نیکو دهید (و سود نخواهید) گناهان شمارا بیامرزم "

در این آیه خداوند علت آمرزش گناهان و پوشانیدن گناهان را قرض دادن می داند و بصورت قضیه شرطیه ، ملازمه و رابطه علی و معلولی میان قرض دادن و آمرزش گناهان قائل می شود که این خود خالی از نکته نیست .

چهار مساله اساسی درباب قرض

از مجموع روایاتی که در کتب معتبر احادیث وارد شده چهار مساله اساسی در باب قرض مطرح می گردد:

۱ـ استحباب موکد بودن قرض و مذمت از امتناع قرض دادن در حالیکه صاحب قرض محتاج بآن باشد .

۲ـ مذموم بودن اظهار نیاز بدیگری و قرض خواستن از غیر جز در صورت نیاز شدید بآن.

۳ـ در صورت قرض گرفتن خودداری از اداء قرض و کوتاهی و مسامحه درآن در اخبار معتبر مورد مذمت و نکوهش قرار گرفته است .

۴ـ مهلت دادن به قرض گیرنده در صورتیکه اداء آن برای قرض گیرنده سخت و همراه با فساد باشد و حتی تحلیل آن و بیان وظیفه حاکم وقت در این هنگام .

۱ـ مساله اول ثواب قرض دادن و مذمت از کسانیکه در انجام نیازدیگران بی‌اعتنا هستند .

www.noormags.ir

در روایات کثیر در کتابهای معتبر احادیث از قبیل امالی صدوق ص ۴۳۰ـ اصول کافی ج ۵/ ۲۰۰ ـ تفسیر علی بن ابراهیم ج ۲/ ۳۵۰ و غیر اینها ،قرض دادن و حل مشکل برادر دینی و در نتیجه گشودن‌مشکلات جامعه، یک امر نیکو و بعنوان یک عمل مستحب بشمار آمده و معنای عمل مستحب این است که خدا از این عمل راضی و خوشنود بوده و در برابر آن ثواب و اجر دنیوی و اخروی نه یک برابر بلکه چند برابر عطا می فرماید چنانکه در بحث " قرض از دیدگاه قرآن" در مقاله گذشته چند آیه که در این باره صراحت داشت از نظر خوانندگان گذشت (مراجعه کنید)

از باب نمونه چند روایت در اینجا نقل می کنیم :

۱ـ رسول اکرم (ص) فرمود: مَنِ احْتاجَ اِلَیْهِ اَخُوهُ الْمُسْلِمُ فِی قَرْضٍ وَ هُوَ یَقْدِرُ عَلَیْهِ فَلَمْ یُفْعَلْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَیْهِ رِیحَ الْجَنَّةِ" " کسیکه برادر مسلمان او نیاز به قرض داشته و او قدرت براین‌کار را داشته باشد و مشکل او را حل ننماید خداوند بوی بهشت را براو حرام می گرداند"

از این روایت چند مطلب مهم قابل استفاده است :

اولا ـ اینکه قرض دادن یک مساله عاطفی و از لوازم اخوت و برادری واز لوازم ایمان می باشد و اسلام با مساله قرض دادن می خواهد عواطف انسانها را بیدار و آنهارا صاف و خالص گرداند.

ثانیا ـ شرط رفع نیاز برادر مسلمان در صورت قدرت و امکان است نه‌در غیر این صورت .

ثالثا در صورت امکان و قدرت بر قرض دادن ، اگر از این عمل انسانی و وجدانی امتناع کند خداوند اورا از لذائذ بهشت و نعمتهای روحی و جسمی‌آن محروم می گرداند.

و بطور کلی این روایت هم جنبهٔ عاطفی قرض وهم جنبهٔ انسانی و مساله معامله خداوند با قرض دهنده در صورت امتناع را بخوانندگان تذکر می‌دهد.

در برخی از روایات عمل قرض دادن با سایر اعمال نیکو و خدا پسندانه

www.noormags.ir

مقایسه شده مثلا قرض با صدقه و فضیلت قرض دادن و ثواب بیشتر از صدقه ذکر شده است.

چنانکه امام صادق(ع) می فرماید: علی بابِ الجَنّةِ مکتوبٌ: القَرضُ ثَمانِیَةَ عَشرَ وَ الصَّدَقَةُ بِعَشرَةٍ"

" بالای در بهشت این جمله نوشته شده است که قرض ۱۸ درجه اجر دارد و صدقه ۱۰ درجه"[۱]

اینجا جای سئوالی است که چرا قرض دادن از صدقه دادن بیشتر ثواب و فضیلت دارد درحالیکه در قرض دادن اصل‌مال محفوظ و در صدقه دادن اصل‌مال از بین می رود و منتقل به شخص فقیر می گردد این، اقتضاء می کند که صدقه بیشتر ثواب داشته باشد از قرض دادن؟

پاسخ این سئوال را امام صادق(ع) جالب در ذیل همین روایت به صراحت بیان می کند و میفرماید

وَ ذلِکَ اَنَّ القَرضَ لایَکُونُ اِلّا فِی یَدِ المُحتاجِ وَ الصَّدَقَةُ رُبَّما وَقَعَت فِی یَدِ غَیرِ مُحتاجٍ" " مال قرض داده شده قرار نمی گیرد جز در دست نیازمند و اما صدقه چه بسا ممکن است در اختیار غیرنیازمند قرار بگیرد"

در توضیح این کلام اینگونه باید گفت که‌چون قرض گرفتن بالاخره پس‌دادن لازم دارد دراین صورت قرض گیرنده حتما نیاز بآن دارد که ناچار شده است که مالی را که باید بالاخره بعداز مدتی بپردازد از دیگری قرض بگیرد اما درمورد صدقه ممکن است که صدقه گیرنده محتاج و نیازمند نباشد ولی خودرا نیازمند نشان داده تا از مالی مجانی بدست آمده استفاده کند.

بهمین معنی نیز خود امام ششم شیعیان در ذیل روایت دیگری که از"ثواب الاعمال" ص ۱۲۴" نقل شده اشاره شده آنجا که می فرماید:" وَ اِنَّما صارَ القَرضُ اَفضَلَ مِنَ الصَّدَقَةِ لاَنَّ المُستَقرِضَ لایَستَقرِضُ اِلّا مِن حاجَةٍ وَ قَد یَطلُبُ الصدقَةَ مَن لایَحتاجُ اِلَیها"" چرا قرض دادن افضل از صدقه قرار داده شده است؟ برای اینکه قرض گیرنده اقدام‌بقرض گرفتن نمی کند جز در صورت نیاز(زیرا بالاخره

۱ــ تفسیر علی ابن ابراهیم ج ۲ / ۳۵۰

www.noormags.ir

مال قرض گرفته شده باید در موقع خود پرداخت گردد) و اما در صدقه ممکن است که صدقه دهنده محتاج به آن‌نبوده ولکن صدقه را می گیرد" شاید همین نکته مراد پیامبر گرامی اسلام باشد آنجا که می فرماید:

" اَلفُ دِرهَم اُقرِضُها مَرَّتَینِ اَحَبُّ اِلَیَّ مِن اَن اَتَصَدَّقَ بِها مَرَّةً..."[۲]

" هزار درهم را اگردو مرتبه، قرض بدیگری بدهم دوست تر دارم از اینکه آن را یک مرتبه بکسی صدقه بدهم زیرا با صدقه دادن دیگر مال از جریان می افتد و در اختیار یک فرد و تنها برای استفاده او قرار می گیرد اما در قرض دادن های متوالی چون اصل مال باقی است مال به جریان می افتد و به مقدار وسیعی از مشکلات افراد یا خانواده ای و یا جامعه ای‌راحل می نماید.

ممکن است جهت برتری قرض بر صدقه یعنی جائیکه امر دایر است بین اینکه مالی را بقرض بدهیم و از این طریق‌مشکل برادر مسلمانی یا مسلمانهائی را برآورده سازیم و یا به نیازمندی بعنوان صدقه بدهیم از نظر پیشوایان اسلام‌اولی بهتر و ترجیح دارد و ممکن است جهت آن غیر از نکته بالا این باشد که عمل قرض دادن در حقیقت تایید شرافت و کرامت یک انسانی یا انسانهائی بلکه یک جامعه است که خودرا نتوانسته است حاضر کند که صدقه بگیرد تا مبادا از این طریق از عضو فعال جامعه بودن خارج و بصورت‌عضو راکد و بی فایده و کل بر جامعه درآید. اسلام نمی خواهد فقیر و صدقه بگیر یعنی انسان های ضعیف و کل و عضو بی فایده تربیت کند در برنامه های اسلام چنین برنامه ای وجود ندارد بلکه می خواهد انسانها بکار و فعالیت و کوشش و تقلا بیفتند و فعالیت های صنعتی ـ کشاورزی ـ دامداری و تجارت و غیراز اینها از شغل‌های شرافتمندانه داشته باشند و احیانا اگر مشکلات مالی داشته باشند از طریق قرض الحسنه که با کرامت و شرافت انسان سازگار است و غیر آن باین کار اقدام نمایند.

باین نکته ظریف اجتماعی و اقتصادی و روحی امام صادق(ع) اشاره می کند آنجا که می فرماید:

" اِنَّ اَجرَ الصَّدَقَةِ ثَمانِیَةُ عَشرَ ضِعفاً مِن اَجرِ الصَدقَةِ لِاَنَ القَرضَ یَصِلُ اِلیٰ مَن

۲ـ بحار ج ۱۰۳ ص ۱۳۸

www.noormags.ir

لایَضَعَ نَفسَهَ لِلصَّدقَةِ لِاَخذِ الصَّدَقَةِ" " البته اجر و ثواب صدقه ۱۸ درجه مضاعف از اجر صدقه است زیرا قرض می‌رسد بدست کسیکه(کرامت و آبروی خودرا حفظ کرده و) حاضر نشده صدقه بگیرد.

آری همان حاضر نکردن انسان خودش را برای اخذ صدقه که موجب ذلت و حقارت انسان می‌شود یعنی حفظ شرافت و کرامت بقدری در نظر اسلام اهمیت دارد که انسانها را تشویق می کند در صورت نیاز به چیزی قرض بگیرند و لکن حاضر بگرفتن صدقه نشوند که موجب خذلان و سقوط از کرامت انسانی است.

مقایسه قرض دادن با صله رحم

۲ـ در برخی از روایات قرض دادن با صلهٔ رحم مقایسه شده با اینکه‌ثواب صله رحم در روایات اسلامی بیشتر از صدقه و قرض دادن ذکر شده و مطابق روایات معتبر صله رحم ۲۴ درجه فضیلت دارد با وجود این در برخی از روایات معتبر نقل شده از امام صادق(ع) که می فرماید:

" لِاَنّ اَقرِضَ قَرضاً اَحَبُّ اِلَیَّ مِن اَنْ اَصِلَ بِمِثلِهِ" " از اینکه من قرض بدهم دوست‌تر دارم از اینکه صله رحم انجام دهم"

حال این مساله‌مطرح است که چه نکته ای درآن وجود دارد که امام‌ششم(ع) قرض دادن را بر صلهٔ رحم ترجیح می دهد؟ شاید نکته برتری قرض بر صله رحم این باشد که در صله رحم مساله عاطفه و احساسات و ملاحظه روابط خویشاوندی مطرح است و چه بسا این‌خصیصهٔ روانی ـ عاطفی یعنی ملاحظات خویشاوندی داعی براین عمل باشد و داعی تحصیل رضای الهی درآن نباشد یا کمتر باشد اما در قرض دادن بیک فرد بیگانه و اجنبی که خارج از دایره خویشاوندی و همگونی خونی می باشد در اغلب موارد داعی بر اینکار جز تحصیل رضای الهی و حل مشکل او بجهت کسب رضوان الهی نمی باشد.

www.noormags.ir